

Annica Björk  
Teologiska Högskolan Stockholm  
Våren 1996

# "...gör det till minne av mig."

## Svensk pingströrelses nattvardssyn

Allt sedan den första kristna församlingens födelse har nattvarden haft en naturlig plats i den kristna gemenskapen. Redan i Apostlagärningarnas andra kapitel talas det om att de troende troget deltog i "apostlarnas undervisning och den inbördes hjälpen, i brödbrytandet och bönerna" (Apg 2:42) och att "i hemmen bröt de brödet och höll måltid med varandra i jublande, uppriktig glädje" (Apg 2:46). Tillsammans med dopet räknades nattvarden tidigt som ett sakrament, en helig handling. Senare kom den katolska kyrkan att utöka antalet sakrament.

I Irenaeus teologi om skapelsens rekapitulation, återställelse, genom Kristi gärning hade nattvarden en viktig plats. Kyrkans uppgift var att föra frälsningsverket vidare och genom dop och nattvard kunde människan förenas med Kristus.

### **Romersk-katolsk nattvardssyn**

På 1200-talet formulerade Thomas av Aquino den syn på nattvarden som sedan har varit den romersk-katolska kyrkans lära. Kyrkan är Kristi kropp och sakramenten meddelar Kristi förtjänst till de kristna. De är kanaler genom vilka nåden förs över från Kristus, kyrkans huvud, till kroppen, kyrkans alla lemmar. Bara de som genom den sakramentala nådesingjutningen står i kontakt med Kristus är verkliga lemmar i hans kropp.

Enligt Thomas av Aquino förvandlas i nattvarden brödet och vinets substanser till Kristi lekamen och blods substanser men elementen behåller sina accidenser, t ex utseende, lukt och smak (transsubstantiation). Sakramenten är inte bara tecken på Guds nåd utan även verkliga bärare av nåden. Därför överför ett sakrament nåd i och med att den sakramentala handlingen utförs. Det är dock viktigt att prästen utför handlingen i överensstämmelse med kyrkans mening med sakramentet och mottagaren måste befinns sig i nådens tillstånd och tro. I katolska kyrkan får folket endast ta emot brödet. Bara prästerna dricker av vinet. Det har dock skett en del förändringar på det området.

I och med att instiftelseorden läses sker förvandlingen av elementen till Kristi lekamen och blod och prästen bär fram det inför Gud som ett oblodigt upprepande av offret på Golgata. Nyare katolsk teologi ställer sig tveksam till talet om en upprepning av Golgata-offret och föredrar att säga att det oupprepliga Golgata-offret på nytt görs närvarande i mässoffret.

## **Luthersk nattvardssyn**

Luther vände sig emot den romersk-katolska läran om mässoffret och transsubstantiation. Han företrädde den så kallade konsubstantiationsläran. Enligt den behåller nattvardselementen sin naturliga substans men blir genom konsekrationen samtidigt bärare av Kristus. Hans kropp och blod utgör en ny himmelsk substans i, med och under bröd och vin. Luther använde en bild: "Liksom järnet när det lägges i ässjan, i sig upptager elden och blir bärare av denna utan att upphöra att vara järn, så upptager brödet och vinet, när de lägges i nattvardsmåltidens ässja, Kristi lekamen och blod i sig, och blir alltså bärare av Kristus till oss utan att upphöra att vara bröd och vin."

Enligt luthersk uppfattning är nattvardens egentliga gåva gömd i orden: "som blir utgjutet för många till syndernas förlåtelse". I Luthers lilla katekes heter det att "syndernas förlåtelse, liv och salighet genom dessa ord givas oss i detta sakrament". Men den lutherska uppfattningen förutsätter tron. Den som sätter tro till orden har vad de innehåller och utlovar.

## **Reformert nattvardssyn**

Zwingli företrädde en symbolisk syn på nattvarden. Han skilde mellan andligt och lekamligt. Tron riktar sig vid nattvarden mot den himmelske Kristus och hans gudomliga natur. Instiftelseordens "detta är min kropp/mitt blod" tolkar Zwingli som "detta betecknar". Mötet med Kristus i nattvarden ligger alltså helt på det andliga planet. Nattvarden blev för Zwingli en församlingens tacksägelse-, gemenskaps- och bekännelsehandling och inte som för Luther en akt där Kristus handlar med de sina.

Den reformerta kyrkan har i sin nattvardssyn tagit upp Augustinus kristologi som innehåller tanken att Kristi uppståndelsekropp är rumsligt begränsad till himlen. Därför kan inte Kristus vara lekamligt närvarande i nattvarden. I Heidelbergkatekesen blir Kristi människonatur utesluten från hans närvaro på jorden. Hans mänskliga natur, även den förhålligade, betyder en begränsning, den har inte del i den gudomliga naturens allestädesnärvaro.

## **Pingströrelsens nattvardssyn**

Svensk pingströrelse har av tradition ingen nedskrivna troslära. Därför är det också svårt att tala om "Pingströrelsens nattvardssyn" som något enhetligt och vedertaget. Variationer finns i dess praktiserande i olika församlingar och mycket har också förändrats under årens lopp, men man kan ändå finna en ganska enhetlig undervisning om nattvardens innebörd. Där finner man påverkan av både reformert och luthersk lära, vilket pingströrelsen delar med många andra frikyrkor. Jag har använt några böcker och tidningsartiklar som ett ganska begränsat underlag när jag nu ska försöka mig på att sammanfatta nattvardssyn och -praxis, men jag har också använt mina egna och andras erfarenheter från olika församlingar. Mera efterforskningar skulle kunna göras men det får ske en annan gång. Det är dock anmärkningsvärt att detta ämne så sällan tas upp till behandling jämfört med andra ämnen som ständigt återkommer.

Herrens måltid, nattvarden eller brödsbrytelsen som det också kallas ses som det nya förbundets stora festmåltid, på samma sätt som påskalammsfesten var det gamla förbundets största högtid. Det bidrar med flera olika aspekter. "Att fira nattvard innebär att ständigt förnya detta förbund och

ständigt få del av dess välsignelser", skriver pastor Daniel Wärm, numera medarbetare på Veckomagasinets Petrus, i sin bok "Låt alla döpa er!" 1980.

Det är en åminnelsemåltid i enlighet med Jesu ord: "...gör det till minne av mig". Pastor Harald Gustafsson skriver i en tidningsartikel i Evangelii Härold 1982: "Nattvarden påminner oss om Jesus och hans lidande för vår återlösning och frälsning." Den visar också på att det nya förbundet har företräde framför det gamla. "Vad nattvarden lyfter fram för oss är, att förlåtelsen för vår synd och vår gemenskap med Gud vilar på vad Jesus gjort för oss" (Daniel Wärm). Nattvarden är ett konkret uttryck för församlingens gemensamma upplevelse av Jesu Kristi försoning, men ger också individen möjlighet att påminnas om att Kristus led och dog "för min skull". Det framkommer i många av de sånger om Jesu lidande och död i sångboken Segertoner som kan sjungas i samband med nattvardsfirande, t ex "O, tänk det var allt gjort för mig! O, tänk det var allt gjort för mig! För mig brast hans älskande hjärta. O, tänk det var allt gjort för mig!" (Text: Hjalmar Hansen, C Björkman)

Påminnelsen om vad Jesus gjort för oss gör också nattvarden till en tacksägelsemåltid. Men man hänvisar också till att Jesus själv gjorde det till en tacksägelsemåltid. "Jesus inledde den första nattvarden med tacksägelse. 'Och han tog varkalk och tackade Gud...' Det är gripande att läsa detta. Han kunde tacka Gud, fastän han visste vilket lidande som förestod. 'När de sedan hade sjungit lovsången, gingo de ut till Oljeberget.' Så avslutades nattvardsfirandet denna afton. De sjöng lovsången." (Harald Gustafsson)

Nattvardsfirande är också en förkunnelse. "Var gång ni äter det brödet och dricker den bägaren förkunnar ni alltså Herrens död, till dess han kommer." (1 Kor 11:26) Måltiden blir inte bara en påminnelse för de troende, utan också en proklamation inför himmel och jord om att Jesu död var en seger - en seger över det onda.

I nattvarden uttrycks också gemenskapen. "Vinet är en delaktighet av Kristi blod, brödet är en delaktighet av Kristi kropp (1 Kor 10:16,17). På så sätt uttrycks i nattvarden både vår gemenskap med Kristus själv som med hans kropp, som är församlingen" (Daniel Wärm).

"Gemenskapen med Gud i det nya förbundet är underbar. Här är alla hindrande murar nedrivna. Vi har kommit nära genom Kristi blod. Ingen behöver längre tillbedja på avstånd som under det förra förbundet... Liksom vi under nattvardsfirandet äter brödet och dricker kalken, så upplever vi den hemlighetsfulla delaktigheten med Jesus i hans liv och gudomliga fullhet. Vi upplever den gudomliga livsgemenskapens djupa mysterium. 'Vi äro hans lemmar', säger Paulus i detta sammanhang. Vi har gemenskap med Herren vid hans bord." (Harald Gustafsson)

Det är också församlingsgemenskapens höjdpunkt. "Eftersom brödet är ett enda, är vi - fast många - en enda kropp, för alla får vi del av ett och samma bröd" (1 Kor 10:17). "Vid Herrens bord blir den stora totala gemenskapen med alla heliga från alla tider så levande för oss. Någon har sagt att nattvardsbordets ena ände befinner sig här på jorden medan dess andra ände når in i evighetens värld. Denna bild rymmer en stor sanning. Gemenskapens perspektiv sträcker sig bortom tidens gränser." (Harald Gustafsson)

Nattvarden är också eskatologisk. Den pekar framåt mot Jesu återkomst och den stund då Kristi kropp ska mötas till måltidsgemenskap i himlen. Liksom Israels folk åt den första påskmåltiden redo att bryta upp när som helst, så ska det nya förbundets folk se sig själva som pilgrimer som väntar på Kristi återkomst och inte är "jordbundna". Harald Gustafsson påpekar, att när Guds folk mister pilgrimskaraktären, mister även gemenskapen vid Herrens bord sin aktualitet.

Nattvarden kan inom pingströrelsen ses som ett nådemedel i den bemärkelsen att det är ett hjälpmedel för vår tro. Bröd och vin är en åskådlig påminnelse om Guds nådeserbjudande. Harald Gustafsson understryker att man inte skall gå till nattvarden för att få syndernas förlåtelse.

"Nattvarden förmedlar inte syndernas förlåtelse lika litet som dopet pånyttföder en syndare...I nattvarden möter vi en kärlek som gjort allt för oss och en som inga gränser vet av och en frälsningsrikedom som är både gränslös och bottenlös".

Men nattvarden är också ett mysterium och det är svårt att helt förklara dess innebörd och vad som sker i mötet mellan Gud och människa. Det finns ett djup som vi säkert oftare skulle behöva betona. I boken "Hänryckningens tid" berättar Lewi Pethrus om en bibelskola i Filadelfia Stockholm 1918 då spanska sjukan härjade som värst och i vissa delar av landet var 75 procent av befolkningen angripen av sjukdomen. Myndigheterna hade vädjat om att alla större möten skulle inställas men trots detta beslutade man anordna en månadsång bibelskola. Efter några dagar började den ena efter den andra av eleverna att insjukna. Då beslutade man under en bönedag att, mot allt förnuft om smittorisk, fira nattvard tillsammans. "När vi mottog brödet i denna Herrens måltid, gjorde vi det i tron på att den uppståndne Frälsaren har hälsa, som står till vårt förfogande, och att vi blir delaktiga därav, när vi i tron på honom tar emot brödet, som är symbolen för hans kött, som en gång blivit utgivet för oss...Från den dagen sjuknade ingen mer av bibelskolans elever!"

### **Nattvard - för vem?**

När Filadelfiaförsamlingen i Stockholm uteslöts ur Svenska Baptistsamfundet var det just nattvardsfrågan som var den formella orsaken. Baptistsamfundet hade som praxis att nattvarden firades endast med församlingens medlemmar och var inte öppen för troende som tillhörde andra församlingar, även om de var troendedöpta. Den relativt unga församlingen hade dock börjat praktisera öppen kommunion för troende och döpta, vilket dess föreståndare Lewi Pethrus börjat med redan under sin tid i Lidköping. I boken "Medan du stjärnorna räknar" berättar Lew Pethrus: "Jag hade också studerat nattvardsfrågan, och jag ansåg, att matrikelskrivningen och det yttre medlemskapet såväl i den apostoliska tiden som i vår tid är behäftade med sådana brister, att de inte kunde få utgöra gränsen mellan dem, som får, och dem, som inte får delta i Herrens nattvard."

Längre fram i boken fortsätter Lewi Pethrus berätta om församlingens uteslutning: "Hela saken inskränkte sig till att några personer, som bevistade våra möten och som vi väl kände, fick deltaga med oss i våra nattvardsgångar, fast de inte tillhörde vår församling eller någon annan baptistförsamling. Det var inte alls fråga om att ställa till någon oreda varken i fråga om församlingstukt eller församlingsordning. Det gällde här några troende, gudfruktiga människor. Några av dem tillhörde fristående församlingar här i staden, där man visserligen inte höll på att alla skulle vara döpta som troende men där man ändå höll fast vid att medlemskapet skulle vara förenat med en kristen vandel. Jag hade aldrig tänkt mig, att denna lilla frihet skulle kunna väcka ett sådant uppseende och leda till så drastiska åtgärder." Sex år efter Filadelfiaförsamlingens uteslutning

beslutade Baptistsamfundet att frånga sin tidigare ståndpunkt och tillämpa samma princip för vilken Filadelfiaförsamlingen hade blivit utesluten.

Detta innebar inte att pingströrelsen i fortsättningen såg mellan fingrarna på vilka som deltog i deras nattvardsfirande. Tvärtom har man varit noga med att inbjuda "troende och döpta" (underförstått troendedöpta) till måltiden. "Dopet är det yttre tecknet till denna hjärtats omskärelse och innebär det offentliga upptagandet i det nya förbundet. Nattvarden blir sedan en ständig konfirmation av detta dopets förbund med Herren. Därför är nattvarden endast för dem som blivit döpta, sedan de kommit till tro, och som därmed har det nya förbundets inre och yttre kännetecken." (Daniel Wärm)

Förr kunde medlemmars nattvardsgång i andra icke-troendedöpande församlingar leda till uteslutning ur den egna församlingen. Owe Kennerberg nämner detta i sin doktorsavhandling om församlingstukten i nio svenska frikyrkoförsamlingar "Innanför eller utanför": "Några fall av otillåten nattvardsfirande eller principuttalanden i frågan föreligger i protokollen från P1 (Filadelfiaförsamlingen i Stockholm), P2 (Pingstförsamlingen i Sundsvall) och P3 (Filadelfiaförsamlingen i Sala)".

Längre fram berättar Owe Kennerberg att ingen av föreståndarna för baptist- och pingstförsamlingarna ser idag detta som frågor där någons medlemskap kan ifrågasättas. "Man inbjuder de på Kristus troende att delta i nattvarden utan något krav på att man är troendedöpt. En av de intervjuade, Chester Sigvardsson, hävdar visserligen att nattvarden är till för troende och (troende-)döpta. Men säger samtidigt att avgörandet blir bibelordet 'pröve då människan sig själv'. Ingen annan kan avgöra eller kontrollera det här. Det är individen själv som prövar sig och sitt dop. Ett par av pingstpastorerna känner dock en viss tvekan inför ekumeniska nattvardsgångar." I en fotnot citerar Kennerberg dessa båda pastorer. Inge Bengtsson: "Jag är inte klar på den frågan måste jag säga... Vi har gjort så att vi har lämnat öppet till församlingsmedlemmarna..." Owe Lindeskär har inte för egen del några betänkligheter, men "eftersom jag är pastor i en församling så känner jag ändå stor respekt att göra det, för jag vet att man ser lite olika på det i pingstväckelsen".

I sin bok "Källskatter" skriver pastor Olle Sandstedt helt kort om vem som har rätt att delta i nattvarden. Han poängterar att eftersom det så tydligt står i 1 Kor 11 att var och en ska pröva sig och sedan äta av brödet och dricka bägaren, så har man ingen rätt att utestänga den som prövat sig och befunnit sig värdig. Men han fortsätter: "Uppenbart är det fel att dela gemenskapen med icke troende i denna högtid. Herrens heliga nattvard (HHN) är till för Jesu lärjungar och inte för någon annan. Följaktligen blir då också församlingen en gemenskap mellan de troende och deras Frälsare. Genom dopet har vi döpts in i Kristus enligt Galaterbrevet 3:27: 'Är ni döpta in i Kristus, har ni iklätt er Kristus.' Vid nattvardsbordet får vi del av Kristi kropp och blod - en verklig gemenskap."

Förr användes även en tids utestängning från nattvarden som en form av församlingstukt, lite mildare än uteslutning. Det fanns en strävan efter rena församlingar och rena nattvardsgångar. Det framkommer också i Owe Kennerbergs bok. Men av den pastorerna som han intervjuat är det ingen av den tre pingstpastorerna som någon gång varit med om detta.

Orden i 1 Kor 11:28 "var och en måste pröva sig själv..." kunde också leda till att medlemmar lämnade gudstjänsten före nattvarden, för att inte riskera att fira nattvard på ett ovärdigt sätt. Det väner sig Harald Gustafsson mot i sin artikel: "De tycks ha uppfattat det som om vissa kristna vore värdiga och andra ovärdiga att delta i nattvarden. Men som vi tidigare sagt, är vi alla ovärdiga. Av

nåd får vi alla mötas där. Vår värdighet är inte utelyckt." Istället fortsätter han att tala om att frågan handlar om att vi inte ska betrakta nattvarden som en vanlig måltid. Det gäller att skilja på Herrens kropp och annan mat.

Josef Östby är inne på samma linje när han i en frågespalt i Evangelii Härold 1985 besvarar frågan om vad det innebär att vara värdig att fira nattvard, men ger också exemplet på en annan riskfaktor: "I vår tid är nog stressen det största hotet mot ett 'värdigt' nattvardsfirande. Tidsfaktorn gör att medlemmar upplever oro för bussar och tåg, eller för middagen som skall vara färdig till en viss tid. Mötesplaneringen skall ta hänsyn till mycket och nattvarden kan lätt komma i kläm".

### **Vem får betjäna vid nattvardsbordet?**

Det vanliga i pingstförsamlingar är att nattvardsfirandet leds av församlingens pastor och de äldste. I de flesta pingstförsamlingar innebär det endast män, men allt fler församlingar har också börjat anta kvinnliga äldste. Ibland har de äldste utökats med andra församlingsanställda i ledarposition, både kvinnor och män. Numera förekommer även att andra får vara med och dela ut bröd och vin. I Mälarökyrkan på Ekerö där jag själv tillhör är det som regel "vanliga medlemmar" som både leder och assisterar vid nattvarden.

När Jack-Tommy Ardenfors, pastor och föreståndare i Smyrnaförsamlingen i Göteborg, i ett avsnitt talar om kvinnans roll i församlingen i sin bok "Bryt ny mark!" (1993) går han emot traditionen att det oftast är män som både döper och tjänar vid nattvardsbordet: "Det finns inte ett bibelord som säger att det endast är män som skall tjäna vid nattvardsbordet eller som dopförrättare. Hur man än söker kommer man inte att finna ett enda bibliskt stöd, men det har blivit en tradition som vi uppehåller."

Den vanliga utformningen av nattvardsfirandet har alltid varit så att man skickat bröd och vin mellan sig i bänken, speciellt i kyrkor där man har långa bänkar och det inte är möjligt för dem som delar ut gåvorna att gå emellan. Det har också lett till att det allmänna prästadömet fått vara i bruk. Tyvärr har man inte alltid tagit vara på möjligheten att hälsa sin bänkgranne med orden "Detta är Kristi kropp...detta är Kristi blod..." I en del kyrkor kan man numera variera sig med att ha nattvardsgång.

### **Vad gör man med överblivet bröd och vin?**

Personligen har jag varit med om att en pastor under sin tid i den pingstförsamling där jag växte upp, förespråkade att man skulle fortsätta dela ut brödet tills det var slut. Han sa inget liknande om vinet. Han hade besökt Argentina vid ett flertal tillfällen och han hade förmodligen fått med sig denna syn därifrån, kanske med påverkan från katolicismen. Jag har mött det hos någon annan pastor eller församling. Olle Sandstedt besvarar frågan i en frågespalt i tidningen Evangelii Härold 1985. Han förklarar synen på nattvardselementen i katolsk, reformert och luthersk tradition och poängterar sedan att det inte finns några magiska föreställningar i nattvarden. "Den verkar inte i sig själv, ej heller genom själva deltagandet i den." Han fortsätter längre fram: "Med den bakgrunden tror jag inte på någon kvardröjande magisk kraft eller välsignelse i det bröd och vin som blir över vid nattvardsfirandet. Brödet och vinet är åter till sina element just bröd och vin. I pingstförsamlingarna tror jag att det är bruk att kasta bort det sönderbrutna brödet och slå bort vinet i använda bägaren." Eller som pastor Samuel Asp berättade från en församling han kände till. Vaktmästarfrun brukade ge brödet till fåglarna med motiveringen: "De är också Guds skapelse."

## **Hur ofta firar man nattvard?**

Det vanliga har varit att nattvarden firats en gång i månaden och då oftast kopplat till församlingsmötet med förhandlingar. Det kunde innebära att man avslutade gudstjänsten med nattvard, hade en rast och sedan övergick till förhandlingarna eller att man efter rasten började den andra delen med nattvardsfirande. I de församlingar där man inte hade förhandlingarna i anslutning till förmiddagsgudstjänsten utan vid en annan tidpunkt, lades nattvarden ofta in i förmiddagsgudstjänsten. En motivering till att Herrens måltid inte firades oftare kunde vara att man ville att det verkligen skulle vara en högtidsstund och därför var rädd för slentrian om det skedde för ofta.

I en tidningsartikel i Evangelii Härold 1982 ställde Jörgen Källmark frågan om inte nattvarden var värd en speciell sammankomst: "Anser vi inte också att nattvardsfirandet - brödsbrytelsen - bör oftare än vad fallet nu är få sin egen sammankomst och inte bara få förekomma som avslutning på en gudstjänst eller ett församlingsmöte? Det vill säga en gudstjänst då tankarna koncentreras till Kristi försoning och inte splittras genom en variation av förkunnelseämnen eller verksamhetsfrågor. En sådan nattvardsgudstjänst kunde ju också få bli ett tillfälle med riklig tid till förbön för sjuka och andligt längtande." Detta som Jörgen Källmark efterlyser är numera inte alls ovanligt.

## **Avslutning**

Jag tror att vi på många håll inom pingströrelsen behöver en nattvardsväckelse då man aktualiserar dess innebörd och där det skapas en ännu större längtan efter nattvardsstunderna. I vårt stressade samhälle behövs stunder av stillhet då vi får tillfälle att på detta konkreta sätt minnas Jesu död och uppståndelse och vad det innebär för mig och församlingen idag.

Jag tror att Kristus alltid är nära mig var jag än är och vad jag än sysslar med i vardagen, men nattvarden hjälper mig att bli närvarande och samla mina tankar på det mest centrala. Nattvarden stärker tron och påminner oss om Guds löften om förlåtelse och evigt liv till den som tror. Jag tror också på att Gud verkar i oss när vi blir närvarande och öppna för vad han vill göra. De nattvardsstunder som jag upplever starkast är när nattvarden får en egen samling (i motsats till inslag i vanlig gudstjänst) och inramas av tillbedjan, lovsång och förbön. Då får man tid att bli närvarande och kan ta emot vad Gud vill ge men även betjäna sina medsyskon i förbön.

Källor:

- Ardenfors, Jack-Tommy. Bryt ny mark! InterSkrift 1993  
Gustafsson, Harald. Nattvarden - nya förbundets festmåltid! Evangelii Härold nr 41 1982  
Kennerberg, Owe. Innanför eller utanför. Libris 1996  
Källmark, Jörgen. Är inte nattvarden värd en speciell sammankomst? Evangelii Härold nr 42 1982  
Mc Grath, Alister E. Christian Theology An Introduction. Basil Blackwell Ltd, Oxford 1994  
Pethrus, Lewi. Hänryckningens tid. C E Fritzes Bokförlag 1954  
Pethrus, Lewi. Medan du stjärnorna räknar. C E Fritzes Bokförlag 1953  
Sandstedt, Olle. Källskatter. InterSkrift 1994  
Sandstedt, Olle. Bibelfrågan: Vad gör man med överblivet bröd och vin? Evangelii Härold nr 14

1985

- Tergel, Alf. Från Jesus till Moder Teresa. Verbum 1973  
Wärn, Daniel. Låt alla döpa er! Förlaget Filadelfia 1980  
Östby, Josef. Läsarfrågor personligt: Hur blir man värdig fira nattvard? Evangelii Härold nr 21 1985